

Toplumsal Cinsiyet Öznesi Olarak Kadının “Annelik” Kimliğine Eleştirel Bir Bakış

A Critical View of The Motherhood Identity of The Woman as a Subject of The Gender

Ayşegül Hançer*

Öz: Kadınlar ve erkekler arasındaki fizyoloji ve anatomiye dayanan cinsiyet (sex) ayrımının ötesinde 1970’lerin feminist kuramı içerisinde tartışılan yeni bir ayrım olarak toplumsal cinsiyet (gender) kavramı ile karşılaşılır. Bu tanım gereği kadın ve erkek öznelere ilişkin kimlik algısında “cinsiyet” toplumsal ve kültürel bir kategori olarak ele alınır. Toplumsal cinsiyet kavramı, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların yalnızca biyolojik anlamdaki cinsiyetten kaynaklanmadığını, bunun yanı sıra toplumsal ve kültürel addedilen birtakım cinsiyet rollerinden ileri geldiğini belirtmek üzere kullanılır. Feminist kuram içerisinde böyle bir ayrım kabul edilmekle birlikte 1980’lerden sonra “cinsiyet/toplumsal cinsiyet” biçimindeki ayrımın işlevsizliğine dikkat çekenler de olmuştur. Bu kuramcılara göre -Iris Marion Young, Judith Butler vd.- toplumsal cinsiyet kimliğini kadınlar adına savunan yaklaşımlar, genel bir “kadın” kategorisi oluşturarak esasen toplumsal cinsiyet özcülüğüne yol açmaktadır: Sözelimi annelik kimliğinden doğan doğurganlığı tüm kadınlar adına temel bir fark olarak kabul etmektedirler. Bu çalışma, temelde bu önermenin sorgulanabilirliğinden yola çıkarak “annelik” gibi tekil bir kategorinin tüm kadınlar açısından kimliğin inşa sürecine yerleştirilmesini eleştirir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet Özcülüğü, Kimlik, Kadınlık, Annelik

Abstract: The term, gender (toplumsal cinsiyet) is encountered as a new distinction argued within the feminist theory of the 1970’s beyond the sex (cinsiyet) distinction based on the physiology and the anatomy between men and women. By the nature of that definition, “sex” is addressed as a social and cultural category in the perception of identity regarding the subjects of men and women. The term of gender is used to define the disparities between men and women which arise not only from the sex merely in a biological matter, but also a number of gender roles regarded as social and cultural. Along with the acceptance of such distinction within the feminist theory, a range of scholars have also pointed out the nonfunctionality of that distinction in the shape of “sex/gender” after 1980’s. According to these theorists –for instance Iris Marion Young, Judith Butler–, approaches, which defend the gender identity on behalf of women, leads to gender essentialism by forming a general “woman” category. For instance, they regard the fertility, which emerges from the motherhood identity, as a basic difference for all women. This study criticizes the placing of a

* Yüksek Lisans Mezunlu, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, aysegulhancer@hotmail.com.

singular category, such as “motherhood”, to the process of the gender development for the all women, based upon the accountability of the thesis defined above.

Keywords: Gender Essentialism, Identity, Womanhood, Motherhood

Giriş

Tarihsel süreç içerisinde özellikle siyasette ve medyada “kadın olmak” üzerine istikrarlı biçimde üretilen söylemler, çeşitli tartışmaların konusu olagelmıştır. Genel anlamda bu söylemler, kadın cinsiyetine ilişkin varsayımlarda bulunmakta ve sözcüğü “kadını” olarak addedilen birtakım davranış biçimlerini kadınlar adına onaylamaktadır. Daha ziyade muhafazakâr ideolojinin ve neoliberalizmin ürettiği bu söylemler, kadın ve erkek cinsiyetlerini belirli ölçütlere göre kategorileştirmek üzere cinsiyet/toplumsal cinsiyet ayrımından yararlanmıştır. Böyle bir ayrıma göre cinsiyet, biyolojik belirlenimciliğin yanı sıra kadınlık ve erkeklik hâllerinin normatif bağlamlarını da içerir. Bu görüşe göre toplumsallaşma, kimliğin önemli bir boyutudur; çünkü kimliğin kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkilerden ve kültürel ya da toplumsal olarak tanımlanmış cinsiyet konumlarından ileri geldiği kabul edilir.

Feminist düşünceyi karakterize eden felsefi tartışmalara bakıldığında şunun gibi soruların ön plana çıktığı görülür: Kadın kimliğini kuran bağlamlar nelerdir? Belli bir zaman ve mekânda kadın kimliği nasıl biçimlendirilmiştir? Kadınların cinsel farklılıklarına ilişkin bir paradigmanın zeminini neler oluşturur? Ya da kadınlar kategorisini kuran kavramsallaştırmaların ötesine geçmek mümkün müdür? Bu tartışmalardan hemen hepsinin varmak istediği nokta; hukukun, siyasetin, demokratik kurumların ya da pratiklerin kadın öznelliğine ilişkin özerk bir paradigma geliştirmek üzere dönüştürülmesidir. Nitekim 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında örgütlenmeye başlayan feminizmin ilk dalgası kadınlara oy hakkı, mülkiyet hakkı, eşit ücret hakkı ve eğitimde fırsat eşitliği verilmesi gibi meseleler üzerinden bir mücadele yürütmüştür. Bu bağlamda birinci dalga feminizminin kadınlar ve erkekler arasında siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan bir “eşitlik” talep ettiği görülür.

1960’ lardan 1980’ lerin sonuna kadar etkisini sürdüren ikinci dalga ise öncelikli olarak; beden, cinsel farklılıklar, iş bölümü ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi temaları öne çıkarmış ve bu bağlamda kadınlar ve erkekler arasındaki “farklılık” lara odaklanan bir mücadele sürdürmüştür. “Özel olan politiktir!” sloganı ile söylemlerini güçlendiren kadınlar, ilk olarak cinsiyet üzerinden tanımlanan kamusal/özel alan ayrımına karşı çıkmışlardır. Kadınların patriarkal düşünce karşısında evrensel bir baskıya maruz kaldığını savunan feministler, bu baskı karşısında kadınların “kızkardeşliği” ni kadınlar adına bir kolektivite olarak tanımlamıştır. Ne var ki böylesi homojen

ve tekil bir kategoriye tüm kadınlar adına kabul etmenin birtakım kısıtları da beraberinde getireceğine ilişkin tartışmalar, feminist teoride yeni bir paradigma arayışı meydana getirmiştir. Daha ziyade üçüncü dalga feminizmin odaklandığı bu tartışmalarda ana tema, kadınlar kategorisinin kendisinin hiyerarşik bir düzleme yerleştirilmesinin önüne geçilmesi olmuştur.

1990’ lardan günümüze kadar etkisini sürdüren üçüncü dalga, kadınların kendileri arasında etnik, sınıfsal, kültürel ve cinsel farklılıklar olduğunu belirtir ve dolayısıyla tüm kadınları kapsama iddiasında olan bütüncül bir kadın kategorisinin varlığını sorunsallaştırır. Bu yıllarda siyasal teoride ve pratik alandaki toplumsal hareketlerde tartışılan kültür, kimlik ve tanınma politikaları ile örtüşen taleplerde bulunan kadınlar, temel motivasyonlarını kadınlar lehine bir mücadelede canlı tutsalar da aynı zamanda savaş ve nükleer enerji karşıtlığı, çevrenin ve insan haklarının korunması ve yaşam tarzına ilişkin özerklik gibi meselelere de eğilmişlerdir. Bu bağlamda denilebilir ki geleneksel cinsiyet rollerini sorgulayan kadınlar, kendileri adına temsil edilebilecekleri bir kimliği “normalliğe” karar veren normlara tercih etmektedirler.

Bununla birlikte “cinsel fark” a odaklanan ikinci dalga feminist hareketin de kadın bedenine ilişkin olarak dikkat çektiği söylemlerden biri olan “annelik”, kadınların kimlik arayışında içsel bir gerilim olarak varlığını sürdürmektedir. Dişil soykütüğüne atıf veren bu söylem, kadınların çocuk doğurabilen üstün ya da kutsal varlıklar olduğu görüşünü muhafaza eder. Kadının rolünü doğum ve çocuk bakımı gibi olgular üzerinden tanımlayan görüşlere göre annelik, her kadının sahip olmak isteyeceği bir kimliktir. Oysa bugün de gündemde olan cinsel kimliğe ilişkin tartışmalara bakıldığında bu görüşlerin terk edilmeye başlandığı söylenebilir. Bunun en önemli sebebi -patriarkal söylemin de temel savunularından biri olan- heteroseksüelliği mutlak bir norm olarak kabul eden bu görüşlerin, bir taraftan annelik kurumunun ve deneyiminin baskıcı unsurlarını görmezden gelmesinin fakat daha da önemlisi cinsel kimliğe ilişkin olarak üretilen kadın-erkek düalizminin sürdürülmesinin yarattığı karşıt iklimdir.

Gelinen noktada feminist hareketin cinsiyetin sabit bir forma dayanmayıp bağlamsal olduğuna ilişkin kuramsal bir çerçeve çizmeyi amaç edindiği söylenebilir. Bu çalışmayı ortaya çıkaran temel itki bu kuramsal çerçevenin analiz edilmesine dayanmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, kadınların kimliğine ilişkin spesifik tanımlamaların indirgemeci bakış açıları eleştirilmekte ve kimliğin birden çok aidiyeti içeren farklı şekillerde tezahür edebileceği ileri sürülmektedir.

Farklılıkların Temsil Sorunu: Kadın Hareketi

Siyasal teoride 1980' li yıllardan itibaren temel öncülleri; evrensel insan hakları, eşitlik ve adalet olan liberalizmin demokrasinin tek meşru temeli olduğuna ilişkin görüşler çeşitli biçimlerde sorgulanmaya başlanmıştır. Bu sorgulamalar farklı biçimlerde formüle edilse de bireysel özgürlükler ve haklar söz konusu olduğunda sıklıkla dile getirilen çekince “temsil” krizi olmuştur. Bu yıllardan itibaren teori alanındaki analizlere bakıldığında, sayıları giderek çoğalan bir kısım teorisyenin liberal demokrasiyi çoğu zaman yalnızca siyasal eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya dönük politikalar üzerinde durmakla ve toplumsal-ekonomik yaşamdaki eşitsizlikleri görmezden gelmekle eleştirdiği görülür. Sözgelimi siyasal teoride liberal demokrasinin meşruiyet krizini aşmaya dönük olarak geliştirilen politikalar arasında Chantal Mouffe' un ve Ernesto Laclau' nun “Radikal Demokrasi Model” i ön plana çıkar. Bu modele göre, liberal demokrasinin temel öncülleri -evrensel insan hakları, soyut bireycilik ya da kamusal/özel alan ayrımı- günümüz toplumlarında giderek artan çoğulcu talepleri karşılamada yetersiz kalır. Nitekim liberal siyasetin kadınlara karşı baskıcı, ırkçı ya da çevreye zarar veren kurumları yaşatan bir veçhesinin bulunduğunu belirten ve bunu eleştiren Mouffe, buna karşılık; feminist, anti-ırkçı ve çevreci bir pratik ve siyaset biçimi önerir (Mouffe, 2009: 234-235).

Batı demokrasilerinin yaşadığı temsil krizi sarıh biçimde; kadın, yoksul, çocuk ve azınlıkların taleplerinde görülür. Bu hususta Will Kymlicka klasik liberalizme alternatif bir model olarak önerdiği “Çokkültürlülük Yaklaşımı”nda, özellikle göçmen grupların artan siyasi bilinçleri doğrultusunda kendilerine uygulanan asimilasyoncu politikalara karşı çıktıklarını ifade eder ve bu durumu göçmenlere ilişkin sorunsallaştırılan alanlara değinerek somutlaştırır: “Örneğin, Britanya’ daki Yahudi ve Müslümanlar Pazar günleri işyeri kapatma ve hayvan kesim düzenlemelerinden muaf tutulmak istiyorlar; Kanada’ da yaşayan Sihler yalnızca kendi türbanlarını giyebildikleri için, motosiklet kaskı takma zorunluluğundan ve polislin resmi kıyafet giymesi kuralından kendilerinin muaf tutulmasını istiyorlar; Amerika’ daki Ortodoks Yahudiler askeri hizmetleri süresince yarmulka giyme hakkı talep ediyorlar ve Fransa’ daki Müslüman kız çocukları başlarını örtmek zorunda oldukları gerekçesiyle okul kıyafet yönetmeliklerinden muaf tutulmak istiyorlar” (Kymlicka, 2015: 73).

Batı demokrasilerinin yaşadığı temsil krizinin somut görünümlerinden biri de yeni toplumsal hareketlerdeki kimlik ya da tanınma talepleridir. Bu bağlamda Alberto Melucci, liberal siyaset tarafından üretilen politikaların alternatifi olmayan bir zeminde tanımlanmasına karşı çıkar. Melucci’ ye göre, “hareketler aynı zamanda yaptıkları yoluyla ya da daha çok birşeyi nasıl yaptıkları ile topluma “başka” şeylerin de mümkün olduğu mesajını verirler” (1999: 104). Melucci’

nin “başka” şeyler vurgusu, siyasi sistemdeki alternatiflerin kabul edilmesine ve korunmasına tekabül eder. Melucci’ nin eleştirisi, hâkim tek bir dil ya da söylemin tüm toplumlara empoze edilmesinin ortaya çıkaracağı çatışmaları açığa vurur.

“... modernliğin ya da modern toplumun küreselleşme ile birlikte hız kazanan tarihsel serüveni içerisinde varılmış bulunan post ya da geç modern durum, liberalizmin toplum-öncesi ve tarih-dışı haklarıyla donatılmış vatandaş-bireylerin rasyonel iletişimine dayanan kamusal, hukuki çerçeve tarafından artık içerilememekte ve bu, bir kriz durumu olarak, liberal demokrasilerin krizi olarak yaşanmaktadır. Modernlik serüveninin hızlanmasıyla birlikte ortaya çıkan “haller” (kimlikler), liberal demokrasinin vatandaş-olma hali üzerinden örgütlenen kamu alanına dahil olabilmeye imkanını bulamamakta, bu durum, son kertede bir temsil sorununa ve giderek de bir meşruiyet krizine dönüşmektedir” (Yeğen, 2001: 181).

Siyasal ya da toplumsal anlamda temsil söz konusu olduğunda temel tartışma, liberal demokrasiye ilişkin eleştirilerde yoğunlaşır. Bunun öncelikli sebebi olarak liberal teoride kamusal/özel alan türünden bir ayrımın var olması gösterilebilir. Pasajda da görüldüğü gibi, liberal demokrasiyi eleştiren bakış açısına (Yeğen, 2001: 181) göre, bir tür siyasal dışlama mekanizması olarak işlev gören kamusal/özel alan ayrımı, toplumda birtakım fırsatlar açısından eşit olmayan grupların kamusal alanda tanımlı siyasetin dışında bırakılarak ikincil konuma yerleştirilmesine hizmet eder. Bu eleştiri feminist kuramda sıklıkla Carole Pateman tarafından ileri sürülür. Pateman’ a (aktaran Phillips, 2012: 50-51) göre, liberal demokrasinin kurucu öğelerinden olan birey, yurttaş, haklar ve rıza gibi kategorilerin eril ve kamusal alana ilişkin olduğu açıktır. Pateman bu iddiasını liberalizmin temel mantığı olan sözleşmecî geleneği örnek göstererek temellendirir. Buna göre, demokratik bir toplum zoraki bir itaate dayanmadığı gibi gerçek katılımı ya da rızayı sağlamaktan da uzaktır. *Gönüllü* itaate dayanan demokratik toplum yönetilmeyi politik düzenin, hakların korunması ya da oy hakkının sağlanması gibi sebeplerle kabul eder; fakat kadınların bu çerçeveye dâhil edilmesi başlangıçtan beri muğlaktır. Bu bağlamda liberal teorideki birey erildir.

Nitekim, bu önermeye kanıt olarak klasik liberal teorideki adalet anlayışı gösterilebilir. Liberalizmin adalet anlayışının tüm bireyler açısından “eşit” hakları savunmak olduğu kabul edilirse toplumsal alanda birtakım fırsatlar açısından birbirine denk olmayan bireylere nihayetinde eşit düzeyde adalet sağlamanın mümkün olamayacağı söylenebilir. Bu bağlamda liberalizm kendisini eşitlik ve özgürlük nosyonlarıyla temellendirmesine karşın; sözcümlü kamusal/özel alan türünden ayrımları savunarak esasen toplumsal eşitsizliği sürdürür.

Bu tartışmayı açmak gerekirse liberalizmin önerdiği eşitlik anlayışının tartışıldığı bağlamlara değinilebilir. Liberalizmin kendisini modern devletin temel öğretisi olarak sunması,

onun modern devlete ilişkin kategorilerle birlikte düşünülmesine imkân verir. Burada eşitlik üzerinden bir tartışma yürütüldüğü için öncelikle modern devletin hukuk sisteminin nasıl işlediğine değinmek yerinde olacaktır. Modern devletin bağlı olduğu hukuki öğretilere bakıldığında, bunların geçmişteki gibi bireylerin kendiliğinden uyduğu geleneğe dayalı öğretilerden önemli ölçüde ayrıştığı görülür. Modern hukuk sistemi temelde “pozitif” hukuktur ve bunun anlamı ise bireylerin yasalar önündeki eşitliğidir, yani yürürlükteki tüm yasaların her bireye aynı biçimde uygulanmasıdır. Fakat herhangi bir toplumdaki tüm bireylerin ekonomik kaynaklara erişim, siyasal katılım ya da kültürel olarak temsil edilme biçimindeki pratikler bakımından aynı olduğunu varsaymak bir yanılgı olarak görülmektedir ve tartışılmaktadır. William Connolly, *Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri* adlı eserinde çizdiği yaklaşımla bu yanılgıyı ortaya koyar. Connolly’ e (1995: 11) göre, bireyler arasındaki farklılıkları vurgulayan ve “fark” a odaklanan yeni siyaset biçimleri liberal demokrasinin tektipleştirici bakış açısını sorunsallaştırır ve bu bağlamda günümüzde insan yaşamının çok çeşitli formları olduğunu gösterir.

Liberalizmin önerdiği “evrensel oy” bağlamındaki politik eşitlik argümanına bakıldığında aynı yanılgıyı görmek mümkündür. Anne Phillips’ e (2012: 55) göre, liberalizmin sağladığı politik eşitlik, bireyleri büyük oranda karar verme şansından yoksun bırakan toplumsal düzenlerle uyuşmaz. Liberal demokrasi, kimlerin yöneteceği konusunda evrensel oy hakkı tanıırken bireylerin yaşamını tabi kılan iktidar yapılarıyla ilgilenmez. İş, barınma ya da eğitim gibi hayati kararları içeren alanları demokratik denetimin dışında bırakarak iktidarın eşitsiz bir şekilde dağılımını destekler.

Bütün bireylerin eşit ve özgür birer vatandaş olarak tanınmasını salık veren liberal demokrasi, aynı doğrultuda, herkesin eşit düzeyde temsil edildiğini de bir ilke olarak benimser. Fakat günümüzde demokratik siyasetin temel vurgusuna bakıldığında bu görüş geçerliliğini yitirmektedir. Çoğu zaman tanınma siyaseti biçiminde, ortak bir zeminde etkileşim alanı bulan yeni yaklaşımlar; şu türden sorular sorarak siyaseti ve sivil alanı dönüştürmeyi amaçlar:

“Belli başlı kurumlar özgül kimliklerimizi dikkate almadığı zaman, bir demokrasi, ahlaksal açıdan sorun oluşturacak biçimde bizi dışlayarak ya da ayrımcılık yaparak vatandaşlarını yüz üstü bırakmış olur mu? Kamu kurumları, özgül kimliklerimizi tanımayıp yalnızca vatandaşlık hakları ve siyasal haklar, gelir sağlık ve eğitim gibi ortak evrensel çıkarlarımızı tanırsa, ayrı kimliklere sahip vatandaşlar eşit olarak temsil edilebilirler mi?” (Gutmann, 2014: 25-26).

Liberal demokrasinin içsel gerilimi karşısında sıklıkla önerilen çözüm, farklılıkların tanınmasını ve bireyselleştirilmiş ihtiyaçlara duyarlılığı öngören bir adalet anlayışının siyasal ve

toplumsal alanda hâkim kılınmasıdır. Böyle bir önerme açısından “... adalet her ayrı kişi için aynı koşulları değil, farklılaşmış ihtiyaçların belirlediği denk koşulları gerektirir” (Gould, 1999: 258). Burada kastedilen adaletin tahkim edilmesi, anlamlı farklılıkların tanınması ve göz önünde bulundurulmasıdır. Böylece eşitlik yeni bir form kazanarak farklılığa karşı duyarlı olmayı ve farklılık haklarının korunmasını ifade eder (Gould, 1999: 259).

Bu türden bir eşitlik anlayışı; liberalizmin yurttaşların evrensel eşitliği adına siyasal görüş dışındaki farklılıklara kayıtsız kalan yaklaşımının ötesine geçerek ırk ve etnik aidiyetten ya da cinsel kimlik veya bir sosyal gruba dâhil olmaktan doğabilecek farklılıkları tanır. Bunun demokrasi açısından sağlayacağı kazançlardan biri, bir grubun çıkarını anlamak ya da temsil etmek için zorunlu olarak o grubun bir üyesi olmayı öngören bakış açısının geçersiz kılınmasıdır. Böyle bir durumda temsil edilecek olan çıkar ya da hak, temsili sağlayacak olan kişiye oranla öncelik kazanır (Phillips, 1999: 201). Phillips’ e göre, “çoğu çağdaş kuramcı, türünün herhangi bir üyesince temsil edilebilecek asli bir kadın özne veya otantik bir Siyah özne yönünde imalarda bulunmaktan kaçınacaktır; bugün daha çok egemen olan görüş, çoğul kimlikler veya çoğul “özne konumları” görüşüdür ve bu konumların her biri siyasal dönüşüme ve değişime tabidir” (1999: 204).

Böylesi bir görüş feminist kuram açısından değerlendirildiğinde, birbiriyle ilişkili iki çıkarsama yapılabilir. Bunlardan ilkinde göre farklılaşmış ihtiyaçlara karşı duyarlılık ve hatta empati geliştirilmesi, kadınların çıkarlarının sözcüleri erkekler tarafından da temsil edilmesini sağlar. Dolayısıyla bir aktörün kendisinin ya da kimliğinin doğrudan dâhil olmadığı bir harekete katılması da mümkündür. Beckwith’ e göre bu durum, bir toplumsal hareket içerisinde “siyasi duruş” kazanmak ya da “meşru katılım” ı sağlamak olarak açıklanabilir. Sözcüleri, madenci olmayan fakat kömür madenciliği grevlerine katılan kadınlar, anneler, kızkardeşler ya da eşler madencilere olan yakınlıklarına ve/veya onlarla olan ilişkilerine dayanarak katılımı haklı kılabilirler (aktaran Bernstein, 1997: 536). İkinci olarak ise kimliğin özcü bir biçimde ele alınmasının önüne geçilir. Böylelikle tüm kadınları kapsayabilecek bir kadın kategorisi yaratmanın yani her kadının ortak bir tarihi, çıkarı ve deneyimi olduğunu varsaymanın temsil düzeyinde yaratacağı kısıtlar saptanır. Bu tür saptamalar feminist teoride, Carole Pateman, Iris Marion Young, Judith Butler ve Susan Hekman gibi teorisyenlerin yaklaşımlarında sıklıkla vurgulanır.

Kimliğe ilişkin özcü yaklaşımların aşılması gerektiğine ilişkin tartışmalar, 1990’ lardan günümüze kadar feminist kuramın merkezî konularından birini teşkil etmektedir. Bu tartışmanın odağında toplumsal cinsiyet mefhumunun içerdiği anlamlar ve vurgular yer alır. Her şeyden önce toplumsal cinsiyet nosyonunun içerisinde, gizli olan ve feministlerin 1980’ lerde tartışmaya

başladığı özcülük fikri mevcuttur. Bu fikir, kadınlar kategorisinin kendisinin kültürler arası ortak bir kimliği olduğunu varsayar. Sonuçta feminist hareket, özcü olmayan bir konumdan hareket etse de nihayetinde kadınlar için ortak bir kimlik inşa etmeyi denemiştir. Ancak bugün feminist kuramdaki tartışmalara bakıldığında kadınlar açısından farklı tarihsel bağlamların, ırksal, sınıfsal ya da cinsel ayrımların var olduğunun kabul edildiği görülür. Kadın olmanın sabit bir durum ya da ontolojik bir temel sağlamaktan ziyade; eşzamanlı ve artzamanlı olarak değişime ya da müzakereye açık bir fenomen olarak algılanması gerektiğine ilişkin yaklaşımlar artmakta (Scott, 2013: 95-96).

Young' a (2005: 3) göre, feminist teşebbüsler, kadınların günlük hayatta deneyimlediği fakat üzerinde çok durulmayan bedensel tecrübelerin farklı açılarını yansıtmak ve bu yönde bir farkındalık yaratmak ister. Feminizm toplumsal bir eleştiri getirir; kadınların bedensel hâllerini düzenleyen toplumsal normlar ve bireylerin fiziksel ihtimamıyla ilgili araçlar tarafından adaletsizce sınırlandırıldığına dikkat çeker. Böylece feminist perspektif, hem cinsiyeti ve cinsiyete özgü özellikleri betimler hem de kadınların olması gerektiği kadar özgür olamadıklarına dikkat çeker. Bugün kadınların özgürlüğüne ilişkin mücadeleyi sistematik bir şekilde sürdüren üçüncü dalga feminist hareket ilk adımı toplumsal cinsiyet nosyonunun kendisini sorgulayarak atar.

Toplumsal Cinsiyet Özcülüğü

Toplumsal cinsiyet mefhumunun çıkış noktası erkek veya kadın olarak algıladığımız cinsiyetler üzerine yeniden düşünme çabasıdır. Bu çaba öz hâliyle, erkekmerkezli kategorilendirmelerin karşısında konumlanarak kadınların ortak eylem ve deneyimlerinin oluşturduğu bir kimlik politikası geliştirmeye odaklanır. Özellikle ikinci dalga feminist hareketin temel motivasyonunu oluşturan bu politikalar, kadınların kültürel veya toplumsal olarak belirlenmiş birtakım toplumsal cinsiyet rolleri bakımından erkeklerden ayrıştığını ve kadın kimliğinin zeminine bu farklılık temasının yerleştirilmesi gerektiğini savunur.

Bu bağlamda feminist hareket, ortak bir kadın kimliği oluşturarak esasen eril tahakküm karşısında somut ve öngörülebilir bir kategori yaratmayı ve kadınları bir araya getiren birçok ortak zeminin varlığını işaret etmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda egemen kültür tarafından baskı gören kadınlar, feminist hareketin “özne” si olarak kabul edilmiştir. Bu bakış açısı kısaca şöyle ifade edilebilir:

“... feministler, hangi sınıf, etnik köken, kültür ya da dine mensup olurlarsa olsunlar tüm kadınları birleştiren bir bağ bulduklarını varsaydılar. Bir başka ortak nokta da, kadınların evrensel olarak aynı

baskı mekanizmasının etkisi altında olmasıydı. Kadınların emeği, yeniden üretim işlevleri, yaşamları tüm dünyada erkek egemen iktidarlar tarafından sömürülüyordu” (Tekin, 2003: 3).

Öte yandan feminist kuram içerisinde, ikinci dalga feminist hareketin kadın kavramına ilişkin tekil bir kategori oluşturma çabasının birtakım kısıtları beraberinde getirdiği tartışılır. Bu tartışma, bir taraftan siyasal teorideki farklılık politikalarını temel alan yaklaşımların ve fakat esas olarak üçüncü dalga feminist hareketin odak noktasını oluşturur. Nitekim farklılık politikalarına yönelik tartışmaları siyasal teorinin gündemine sıklıkla getiren Laclau’ nun ve Mouffe’ un radikal demokrasi modelinin temel sorunsalı, birey ve vatandaş olarak kimliklerimizi birbirimizi birbirimize feda etmeyecek şekilde nasıl kavramsallaştırabileceğimizdir. Mouffe’ a (1992: 32) göre, böyle bir vatandaşlık görüşü ne liberal görüşteki gibi tek bir kimliği ne de cumhuriyetçi görüşteki gibi diğerlerini geçersiz kılan hâkim bir kimliği ifade eder. Radikal bir demokratik vatandaşlık; yaşamın her alanındaki egemenlik ilişkilerini bertaraf eden eşitliği ve özgürlüğü esas alan bir görünümüdür. Bu düşüncede birey ve vatandaş olmak için kimlikler korunur; fakat kimse bir diğerine kurban edilmez. Dolayısıyla bu bakış açısı, çoğulculuk ve farklılıklara saygı pahasına ortaklıkları vurgulayan ya da çoğulculuk ve farklılık adına herhangi bir ortaklık biçimini inkâr eden yaklaşımlara karşı çeşitliliğe saygı gösteren ve farklı biçimlerin odağını oluşturduğu bir ortaklık biçimi öngörmektedir.

Üçüncü dalga feminist hareketin temel argümanları da benzer şekilde, grupları ve bireyleri etkileyen özgül baskı biçimlerine karşı çıkılması gerektiğine odaklanır. Evrensel ya da tekil bir “kadın” kategorisinin varlığına ilişkin görüşleri sorgulayan yeni teorik zeminin farklılık politikalarında da olduğu gibi kimliklerin göreliliği üzerinde durduğu görülür. Bu bağlamda siyasal teorideki kimlik ve farklılık politikaları, ikinci dalga feminist teoride ortak bir kimlik ya da özne olarak işaret edilen “kadın” kategorisinin kadının kişisel öznelliğinin inşa edilmesinde zorunlu/tekil bir kategori olarak ele alınmasını sorunsallaştırır: “Kadınların ortak kimlik arayışında cinsiyetin kimlik kategorisi olarak kullanılmasının sınırlarına çabuk ulaşıldı. Özellikle ırk, sınıf, etnik ve dini kültür söz konusu olduğu zaman. Jonathan Rutherford’ un deyimiyle, lezbiyen, siyah ve işçi sınıfı feminist politikaları, farklılığa dayanan doğalarıyla tek tip feminizme karşı koydular” (Tekin, 2003: 8). Bu bağlamda, farklılık üzerinden okunan kimlik tartışmalarının vardığı noktaya bakılırsa kadın kavramının muhtevasına ilişkin yeni anlamların yaratıldığı görülür. Bu yeni anlamlar ise sıklıkla; ırk, sınıf, etnik ya da ulusal köken biçimindeki var oluş biçimlerine ya da kadınların yeni yaşam tarzlarına yönelik mücadelelere dayandırılır.

Bu doğrultuda günümüzde, tüm zaman ve mekânlar ya da tüm kültürler ve sınıflar açısından kolektif bir kadın kimliğinin var olabileceğini öngören ve bu sebeple esasen kadınlar arasındaki

farklılıkların üstünün örtülmesine yol açan toplumsal cinsiyet kategorileri, feminist teoride eleştirel yaklaşılabilir bir konu olarak varlığını gösterir. Sözelimi Iris Marion Young' a (1995: 203-208) göre, kadınları tekil bir bağlam içerisinde tanımlama eğiliminde olan görüşler, kadını maddeleştirme ve birtakım spesifik özelliklerin bulunduğu bir varlık olarak görme eğilimi taşır ve bu doğrultuda kadını bu kategorinin gerektirdiği koşullara göre sınıflandırmak ister. Buradaki temel problem, “kadın” ın biyolojik ve hatta toplumsal/kültürel bir kategoriye indirgenmesi ve kadınların gerçek hayatlarındaki çeşitliliğin göz ardı edilmesidir. Nihayetinde tüm kadınların paylaştığı belirli toplumsal nitelikleri belirleme çabası taşıyan bu eğilim, bazı kadınları dışarıda bırakacak ya da onların hayatlarını belirlenen kategorilere uyacak şekilde çarpıtmaya çalışacaktır. Fakat bunun bir yanlışlığı doğuracağı açıktır; çünkü “kadınlar” sözelimi radyo dinleyicileri kadar basit ve tek boyutlu bir kategori oluşturamaz. Cinsiyet, tıpkı sınıf gibi çok yönlü, katmanlı, karmaşık ve çakışan bir dizi yapı ve nesnel grubu içerir.

Benzer şekilde Susan Hekman (2000: 290-291), ikinci dalga feminizm hareketinin cinsiyetler arası eşitsizliğin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak savunduğu kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkları vurgulayan görüşü, özcü bir yaklaşım olmakla eleştirir. Buna göre feminizmin “kadın” kategorisi içerisinde tanımladığı kimlik; beyaz, ortasınıf ve heteroseksüel kadınları temsil eder. Dolayısıyla burada önceden tanımlanmış ve değişime kapalı bir “kadın” kategorisi ve hatta feminizm açısından bu nitelikleri taşıyan bir kadın hegemonyası kutsanmış olur.

Bir başka görüş Anne Phillips' e aittir. Phillips' e (1995: 288-293) göre, çağdaş feminist hareket açısından genel bir kadın kategorisini içeren “homojenlik efsanesi” eşitsiz ve baskıcı bir karakter yansıtır. Sözelimi kadınların ihtiyaçları “özel bir vaka” olarak görülür ya da “etnik azınlıklar”, sapkın gruplar olarak addedilir. Dolayısıyla yerleşik bir demokrasinin görüldüğü fakat eşitsiz toplumlarda, bazı bireylerin diğerlerinden daha avantajlı bir konuma yerleştirildiğini ve bu doğrultuda eksik ya da yanlış “temsil” e yol açıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kadınların spesifik özellikleri olan bir cinsiyet olarak tanımlanmasına eleştirel bir bakışla yaklaşan bir başka isim Judith Butler' dır. Butler' a göre feminist kuram, kadınların temsil meselesini ele alırken kadınları temsil etmek için yeterli gördüğü bir dili siyasetin zeminine yerleştirerek kadınlar kategorisine ilişkin birtakım varsayımlar açığa çıkarmıştır. Bu çabanın sebebi kadınları birer özne olarak görünür kılmak olsa da Butler' a (2018: 43-44) göre, artık öznenin kendisi istikrarlı ve kalıcı bir mefhum olarak algılanmaktan uzaktır. Bu bağlamda kadınlar kategorisine ilişkin belirli varsayımlara ulaşan feminist kuramın, aynı zamanda bu varsayımlara ulaşabilmek için kadınlara özne olarak varolabilecekleri birtakım gerekleri dayattığı söylenebilir. Bu tespit ise iktidar, hukuk sistemi ya da toplumsal ve kültürel normlar başta olmak üzere birtakım

denetleyici ve düzenleyici etkenin özne üzerinde kurucu bir etki yarattığını görmeyi kolaylaştırır. Dolayısıyla Butler açısından toplumsal cinsiyet mefhumu esasen bir kurgudan ibarettir. Bu önermesini şu sözler ile destekler:

“Kişi kadın “olsa” bile, elbette bundan fazlasıdır da; terim yeterince kapsayıcı değildir. Yetersiz kalmasının sebebi toplumsal cinsiyeti verili bir “kişi”nin toplumsal cinsiyetiyle gelen teferruatı aşması değil, toplumsal cinsiyetin farklı tarihsel bağlamlarda ille de her zaman kesin ve tutarlı bir şekilde kurulmuş olmaması ve söylemsel olarak kurulmuş ırksal, sınıfsal, etnik, cinsel ve bölgesel kimlik halleriyle kesişmesidir” (Butler, 2018: 46).

Butler, feminist kuramdaki -sıklıkla kolektif bir bilinç oluşturmak için kullanılan- kadın kategorisini sorgularken bunu toplumsal cinsiyet kavramsallaştırmasının içerdiği anlamlara değinerek yapar. Bu kavramsallaştırmayı öncelikle “zorunlu heteroseksüellik matrisi” ni dayatmakla suçlar ve buna karşı çıkar: “Şimdilik, istikrarlı iki cinsiyet olduğunu varsaysak bile bu, “erkekler” in inşasının erkek bedenlere mahsus olacağı, “kadınlar” ın da yalnızca dişi bedenlere yorum getireceği anlamına gelmez” (Butler, 2018: 50).

Bu tartışmayı açmak üzere cinsiyet/toplumsal cinsiyet ayırımına tekrar dönmek gerekirse ilk olarak böyle bir ayırımın “biyoloji kaderdir” ifadesini yıkmak üzere inşa edildiği görülür. Fakat toplumsal cinsiyet söyleminde kültürel yasaların tayin ettiği verili bir toplumsal cinsiyet kavramsallaştırması öngörüldüğünden bu durumda özneye ilişkin bir başka kısıtlama meydana gelmiş olur. Butler’ a (2018: 51-53) göre, toplumsal cinsiyetin kültürel olarak inşa edildiğini savunan görüş içerisindeki bazı değerlendirmelerde, toplumsal cinsiyet anlamlarının anatomik açıdan farklılaşmış bedenlere işlendiği ve böylece bu bedenlerin edilgen alıcılara dönüştürüldüğü görülür. Bu anlamda toplumsal cinsiyetin inşa edilmesinde kültürü öncelemek ya da bir başka deyişle toplumsal cinsiyeti ifade eden tekil bir kategori olarak kültürü ele almak “biyoloji kaderdir” ifadesinin yerine kültürü koymak anlamına gelebilmektedir.

Farklılık ve kimlik siyaseti ile eklemlenen feminizm politikalarında bir kısım kuramcılar tarafından, kimliğe ilişkin kurucu bir unsur olarak kültürün öngörülmesi fikri açıkça reddedilir. Sözelimi Phillips’ e göre “kadınları kültürel bir grup olarak görmek, homojen, sürdürülmesi ve korunması gereken bir ‘kadın kültürü’nü varsaymaktır ve bu feminist olmaktan çok feminizm-karşıtı bir duruştur” (aktaran Kartal, 2016: 72). Kültürün ırk, sınıf ya da etnik köken gibi birtakım kategorileri aşkın bireyin yaşamında belirleyici bir kategori olarak ele alınması, aynı zamanda kültürün de sabit formu olduğunun savunulması olarak okunabilir.

Bu bakış açısını aşmak üzere ikinci dalga feminist hareketin temel dayanaklarından birini oluşturan kadınların toplumsal cinsiyetinin kültürel olarak erkeklerden farklı olduğu görüşü; işçi

sınıfı hareketi, siyahi kadınlar ve özellikle 1990' lardan sonra siyasal teori alanında yeni tartışmaları başlatan queer kuram feministleri tarafından eleştirilmektedir. Queer kuramın feminist teoriyi de kapsayan tarihsel dönüşümünde -ki bu dönüşüm Alev Özkazanç tarafından post-yapısalcı dönüşüm olarak adlandırılır- iki farklı ekolden bahsedilebilir.

Özkazanç' a (2014: 3) göre, bunlardan ilki psikanaliz ekolü ve özellikle Lacan ve post-Lacancıdır. Özkazanç; Kristeva ve Irigaray gibi post-Lacancı feministlerin öznellik, cinsellik ve toplumsal cinsiyet gibi temaları ele aldıkları analizlerde psikanaliz alanının yanı sıra queer kurama da katkı sağladıklarını saptar. İkinci olarak iktidar, öznellik ve cinsellik arasındaki ilişkilere dair psikanalitik çerçeveyi eleştiren iki farklı damar olarak Foucault ve Deleuze hatlarının, queer kuramın içinde etkili olmaya devam ettiğini belirtir. Bu bağlamda Özkazanç' a göre, “queer” in düşünsel kaynaklarına bakınca, ilk bakışta biri psikanaliz içinden gelen, diğeri psikanalizin radikal bir eleştirisine dayanan iki farklı postyapısalcı damar olduğunu ve bunların queer kuramın oluşumunda farklı etkiler yarattıklarını görebiliyoruz”(2014: 3). Bununla birlikte queer tartışmayı ortaya çıkaran bir dizi gerilimin yer aldığı Judith Butler' ın *Cinsiyet Belası* adlı eserinin queer kuramın düşünsel çerçevesini oluşturmada önemli bir rolü olduğu söylenebilir.

Bu feminist eleştirilerdeki temel vurgu, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıklara odaklanmak yerine öncelikli olarak kadınlar ve erkeklerin kendi içlerinde nasıl farklılaştıklarının analiz edilmesinin gerekliliğidir. Bu bağlamda üçüncü dalga feminist hareket içerisinde, kimliklerin müzakereye açık olduğuna dair yeni bir paradigma arayışı sürdürülmektedir.

Maternal (Anacı) Enformasyon, Söylem ve Annelik

Günümüzde annelik mefhumunun; siyasetin, medyanın, feminist ya da kültürel çalışmaların odak noktalarından biri hâline geldiği görülmektedir. Pek çok farklı söylem üzerinden annelik, kadınlara yönelik alternatifler sunmaktadır: Anneliği kabul etmek, reddetmek ya da müzakere etmek. Anneliğe ilişkin söylemler içerisinde en belirgin olanı ise patriarkal düzenin sürekliliğini savunan “kutsal annelik ideolojisi” dir. Buna ilaveten, göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Avrupa ülkelerinde annelik, göçmen kadınlar üzerinden ön plana çıkarılan siyasal bir retoriktir ya da Kanada’ da kadın özgürlüğü söylemi yerine çocukların refahını politik tartışmanın merkezine yerleştiren söylemler mevcuttur. Tüm bunların yanında günümüzde artan şiddette medyanın anne bedeni üzerinden geliştirdiği söylem patlamaları gözlemlenmektedir (Öztaş, 2015: 91). Sözelimi “... anneliğin organik beslenme, yeni çocuk bakım trendleri, ABD’ de 2000’lerin başında profesyonel, yüksek gelir grubundan kadınlar arasında medyanın da sıklıkla işlediği, “optingout” yani çocuklar için işten çekilme trendi, anne bloglarındaki patlama...” (Öztaş, 2015:

92). Bununla kastedilen günümüz postendüstriyel toplumunda; yani bireyin her türlü reklam, propaganda ve kitle kültürü malzemelerine maruz kaldığı bir toplumda, özellikle tüketim alanına hizmet eden araçlar karşısında annelik alanının da bu dönüşümlerden etkilendiğidir. Annelik mefhumu üzerinden üretilen söylemler; muhafazakârlık, neoliberalizm ve kültür-din savaşları çerçevesinden öz biçimde şöyle görülebilir:

“ 1. Daha önce hak ve eşitlik mücadelesinin konusu olmuş alanlar, kültür savaşlarının konusu olmaktadır (çalışan-çalışmayan anneler; özgürleşmiş Avrupalı kadınlar-entegre edilecek göçmen kadınlar; “tekinsiz Ortadoğulular”, özgürleştirilecek Müslüman kadınlar gibi).

2. Yapısal engeller ve sınırlara ilişkin eleştiriler silikleşerek, “seçim” retoriği (annelerin çalışmamayı, işi bırakmayı veya yarı zamanlı çalışmayı “seçmesi” gibi) ve piyasa merkezli “istersen yaparsın” retoriği (“muhafazakar feminizmin” annelerin gücü söylemi ile feminizme yönelik kadınları “kurbanlaştırma” eleştirisi) öne çıkmaktadır.

3. Anneliğe ilişkin meseleler, hak temelli politikalar, cinsiyete dayalı ayrışma ve örüntüler üzerinden değil de, duygulara seslenen bir drama dili ile apolitikleştirilmektedir (“çocuklarına iyi bakamayan” yalnız anneler, “gelenek ve kültürlerinin kurbanı” göçmen kadınlar, ailelerinin güvenliklerinden veya çocuklarının yetiştirilmesinden endişeli olan orta sınıf anneler gibi).

4. Annelik alanına egemen olan söylemler, ağırlıklı olarak beyaz orta sınıf, heteroseksüel ve tam zamanlı anneliği veri olarak almaktadır.

5. Maternal sosyal haklar alanına ilişkin evrensel yurttaşlık hakları, giderek parçalı ve “farklı” grupların yönetilmesi perspektifinden risk temelli bir sosyal siyasete dönüşmektedir.

6. Annelik alanı giderek güvenlik, entegrasyon ve uyum merkezli bir biyostratejinin parçası olmaktadır” (Öztañ, 2015: 104).

Feminist kuramda annelik alanının nasıl kavramsallaştırıldığını anlamak üzere yürütölen tartışmalara bakıldığında, bu çalışmayı ortaya çıkaran temel sorunsal bağlamında şu tür sorgulamalar görmek mümkündür: Annelik, kadınların birincil/tek ya da en önde gelen tatmin kaynağı mıdır? Ya da birçok tatmin kaynağından yalnızca biri midir? Diğer bir deyişle, kadınların kaderi üremeden kaynaklanan biyolojik rollerine mi bağlıdır? Yoksa biyoloji sadece faktörlerden biri midir? (Glenn, 1994: 1).

Bu tartışma feminist kuram açısından derinleştirildiğinde, annelik mefhumuna ilişkin paradigma değişikliklerinin olduğu görülür. Sözelimi feminist analizler, 1960’ lı ve 70’ li yıllarda anneliğe yüklenen kutsallık ve gizemi ortadan kaldırmaya odaklanırken 80’ lere gelindiğinde bu bakış açıları iki farklı forma bürünmüştür. İlk yaklaşım 70’lerdeki annelik mefhumuna ilişkin

eleştirel bakışı sürdürürken ikinci yaklaşım annelik kurum, ideoloji ve pratiğinin feminist bir bilinç ile tanınması gerektiği üzerinde durur (Özta, 2015: 92-93).

Feminist kuram açısından anneliğe ilişkin bu türden olumlu bir yaklaşımın ortaya çıkmasında o tarihlerde yeni bir akım olarak beliren natüralizmin etkisi olduğu tartışılır. Nitekim kadınlar ve “doğa” arasında bağ kurmayı salık veren bu eğilimin neticede annelik içgüdü ve özünü sıklıkla vurgulayarak bu yönde bir etki yarattığı kabul edilir. Maternal-natüralist feminizm olarak da nitelendirilen bu eğilim, kadınların kamusal alandan, siyasetten ve katılımcı yurttaşlıktan uzaklaştırıldıklarını görmek yerine; kadınların nüfuz alanı olarak tanımladığı özel alana odaklanır. Maternalist eğilimde özel alan, annelik ya da ailenin alanı olarak tanımlanmaktadır ve kişisel çıkarların yozlaşmış dünyasından farklı olarak bireylerarası ilişkilerin ahlaki bir zeminde korunduğu güçlü bir bütünlüğe sahip olmakla ifade edilir. Bu bakımdan “merhamet politikası” ya da “etik bir politika” olarak kavramsallaştırılır (Hobson, 2005: 139-140).

Bu bağlamda, feminist kuramda anneliğe ilişkin ikili bir karşıtlığın varlığından söz edilebilir. Bunlardan ilki 1973’ te yaşanan petrol krizinin ardından gelen çalkantılı ekonomik krizden ideolojik bir sonuç çıkaran natüralistler; diğeri ise kadınların kimliklerini özgürlükler çerçevesinde ele almayı öneren kültüralistler. Bu iki bakış açısından ilki; doğa ve biyoloji kanunlarından, annelik “özü” ve “içgüdü” nden yola çıkarak anneliğe ilişkin çok sayıda söylemin -ki bunlardan en güçlüsünün “uzman annelik” olduğu söylenebilir- yaratılmasına yol açmıştır ve sıklıkla Plutarque ya da Rousseau’ nun argümanlarına başvurmuştur (Badinter, 2017: 38).

Anneliği biyolojik farklılık ve (heteroseksüel) cinsel aktivitenin doğal bir sonucu olarak ortaya koyan bakış açısı sadece anneler olduğunu kabul etmekle birlikte “annelik kurumu” nun varlığını nadiren sorgular. Dolayısıyla anneliğin tarihsel ve kültürel süreçlerin olası bir sonucu olabileceğini gözden geçirir. Böyle bir bakış açısı, anneliği yalnızca cinsel aktivite, gebelik, doğum ve nihayetinde annelik olarak doğal bir zincirden ibaret olarak tanımlar; fakat bu bakış açısı sosyal koşulları ve mevcut değer ya da seçenekleri göz ardı eder. Nitekim cinsel aktivitenin doğal olarak gebeliğe ya da hamileliğin doğal olarak doğuma yol açmayacağı ileri sürülebilir (Smart, 2003: 37-39).

Annelik alanında özellikle medyada yaratılan söylemlerin anneliğin aşırı düzeylerde -ve hatta kimi zaman patolojik biçimde- içselleştirilmesinde etkili olduğu söylenebilir. Medya tarafından inşa edilen söylemlerin etkisi şu ifadelerde açıkça görülebilir:

“Gazetelerde birbiri ardına, çalışan annelerin çocuklarına ilişkin “felaket haberleri” duyurulmakta, bloglar, dergiler ve gazetelerde anneler ve çocukların gelişimi üzerine hararetli bir tartışma yürütülmekteydi. Çalışan annelerin çocuklarının obeziteden işsizliğe, sınav başarısızlığından depresyon eğilimlerine, şiddet eğilimlerinden özgüven sorunlarına kadar daha büyük “risk” altında olduklarına ilişkin olarak gelişen bu yazın, anne savaşları külliyatının bir parçası olarak Atlantik’in her iki yakasını sarmış durumdaydı” (Öztan, 2015: 96-97).

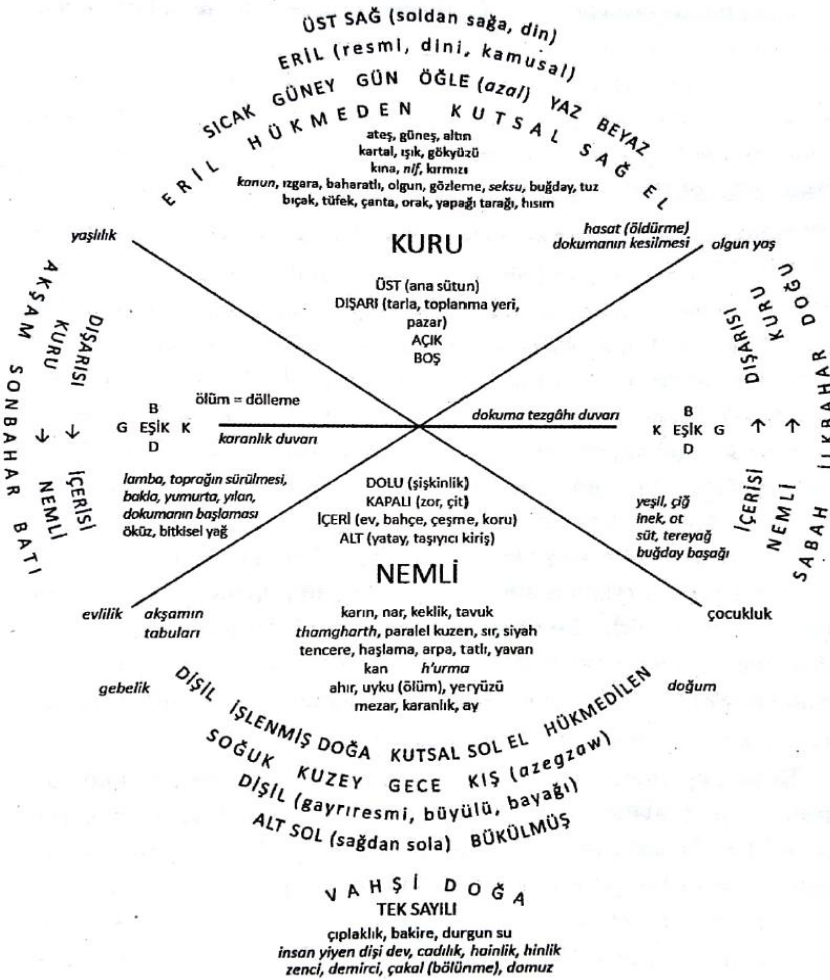
Bu pasajda da görüldüğü gibi anneliğin kadın cinsine ilişkin doğal bir ihtiyaç olduğunu savunan söylem, istikrarlı biçimde kadınlara “ideal annelik” tasavvurları sunar. Bu söyleme göre annelik, kadınlar açısından tam bir mükemmelliğe tekabül eder. Yine bu söylemin doğal bir sonucu olarak medyada ve siyaset dilinde “iyi” ve “kötü” anne kategorileri yaratılır. Anneliğin bu biçimde sorgulanmadan kabul edilmesi, Badinter’ e (2017: 132-133) göre, kadınların kendilerine aşırı yüklenmesini beraberinde getirir. Badinter, bu hususa dikkat çekerek natürel maternalizm olarak adlandırdığı eğilimde bilinçli olarak kendisini bebeğe adayan annenin esasen bebeğe bağımlı kılındığını ifade eder. Bu durum kaygılı ebeveynlerin aşırı korumacı tutumunun yarattığı bir sonuç olarak okunabilir; fakat art alanında günümüz endüstri toplumunda birtakım risklerin - geleceğe ilişkin kaygı- üretilmesi yoluyla bireye daha fazla zaman, para ve enerji harcaması yönünde yöneltilen baskının sonucudur. Bu durum muhafazakâr söylemden beslenerek ailede ev içi sorumlulukların asimetrik bir şekilde dağılmasını pekiştirir ve “aşırı ebeveynlik” tutumunu annelik kimliğinde tanımladığı kadınlara yükler (Işık, 2015: 53-54).

Öte yandan bu argümanları eleştiren kültüralist saldırı ise, kadınların biyolojik yeniden üretiminin bu çeşit bir baskıya maruz kalmadığı ve anneliğin kadınlar açısından pek çok rolden yalnızca biri olduğu görüşüne sahiptir (Glenn, 1994: 2). Bugün anneliği kadın cinsine yüklenen bir ödev olmaktan ziyade reddi ya da müzakeresi mümkün bir kategori olarak kavramsallaştırmaya dönük tartışmalar mevcuttur ve bunun için atılacak ilk adım belki de “kötü anne hayaleti”¹ nin tasfiyesidir.

Bu doğrultuda postmodern felsefe ile kesişen üçüncü dalga feminist hareketin katkılarından söz edilebilir. Öncelikle bu ittifakı ortaya çıkaran temel itkinin postmodern felsefede olduğu gibi feminist kuramda da modern epistemeye ilişkin rasyonel/irrasyonel, özne/nesne ya da doğa/kültür biçimindeki düalizmlerin sorgulanması olduğu söylenebilir. Hekman’ a (2016: 22) göre, bu düalizmler içerisinde postmodern felsefe ve feminizmi birbirine yaklaştıran en belirgin olanı rasyonel/irrasyonel düalizmidir. Buna göre öz biçimde, eril akıl ve söylem gereğince kadınlar bilgi

¹ Badinter bu kavramı, annelik mefhumuna ilişkin yaratılan söylemlerin kadınlar üzerinde yarattığı baskıyı açıklamak üzere kullanır. Bu söylemlerin ortak teması, bir çocuğa en doğru şekilde bakacak olan kişinin kadın/anne olduğu ve anneliği eksik biçimde yerine getirdiği düşünülen kadınların ise birer suçlu olduğudur (Badinter, 2017: 132-133).

alanının dışında tutularak daima irrasyonellikle ilişkilendirilmiştir. Aydınlanma geleneğinden miras alınan modern epistemede bilen özne daima erkek olarak görülmüş ve kadınlar akıl alanının dışında tutulmuştur. Evrensel nitelikte uygulama alanı bulan bu düalizmler, Pierre Bourdieu tarafından şöyle şemalaştırılmıştır:

Şekil 1: Özetleyici Şema: Tutarlı Karşıtlıklar, Bourdieu (2016: 25)

Bourdieu, bu tablonun iki şekilde okunabileceğini ifade eder: “dikey karşıtlık ekseninde (kuru/nemli, üst/alt, sağ/sol, eril/dişil vs.) ya da süreçler (örneğin yaşam döngüsü -evlilik, gebelik, doğum vb.- veya ekim yılı döngüsü) ve hareketler (açılma/kapanma, içeri girme/dışarı çıkma vb.) ekseninde” (2016: 25).

Rasyonel/duygusal, iddiacı/pasif, güçlü/zayıf ya da kamusal/mahrem türünden ayrımlarla ifade edilen bu ikilikler, sıklıkla erkekleri üst konuma yerleştirmekle ve kadınları aşağı konumda ya da ikinci cinsiyet olarak tanımlayan modern teorinin ürünü olmakla eleştirilir. Bu bağlamda çoğu feminist yaklaşımın modern teoriye ilişkin bir kuşku beslediğini söylemek yanlış olmayacaktır. “Feministler, kadınların ezilmesi modern teorinin felsefi sacayakları ve onun

özcülük, temelcilik ve evrenselciliği vasıtasıyla tahkim edildiği ve meşrulaştırıldığı için modern teoriye eleştirel yaklaşma eğilimindedir” (Best ve Kellner, 2011: 250). Böylesi bir durumda özcülüğe kuşku ile yaklaşan feminist teori, modernliğin bir eleştirisi olarak okunan postmodern yaklaşımlarla ilişkilendirilir.

Seyla Benhabib (2017: 26-30), feminizm ile postmodernizmin eklemlendiği uğrakları üç başlık altında inceler: İnsanın Ölümü; Tarihin Ölümü ve Metafiziğin Ölümü. Kimlik tartışmalarının muhtevasına uygun olarak öncelikle “İnsanın Ölümü” ile kastedilenlerin ne olduğu burada tartışmaya açılabilir. Benhabib’ e göre “İnsanın Ölümü”, onun aşkın bir varlık olarak görüldüğü yaklaşımların terk edilmesine tekabül eder. Böyle bir tasavvura göre insan, kurgusal anlam ağlarına yakalanmış dil içerisindeki bir konumu ifade eder ve özne; dil, anlatı ve kültürel sembeler tarafından yapılandırılan bir öznelliğe sahiptir. Feminist bakış açısından bakıldığında “İnsanın Ölümü”, “Akılcı Erkek Öznenin Gizemden Arındırılması” olarak adlandırılabilir. Benhabib bu noktada postmodernistler ve feministler arasında bir ortaklık olarak görülen bu fikre ilişkin çekincelerini belirtir ve “İnsanın Ölümü” tezinin güçlü yorumlarını özneyi yalnızca dil içerisindeki bir konumdan ibaret görmekle eleştirir. Bunun sebebi öznenin toplumsal, dilsel ve söylemsel pratikler vasıtasıyla tanımlandığı bir durumda; amaçlılık, sorumluluk, özdeşünümsellik ve özerklik gibi kavramlardan vazgeçilmesidir.

Benhabib, öznenin bu türden konumlandırılmış bir veçhesinin bulunabileceğini kabul etmekle birlikte bu durumun feminist amaçlara ters düşeceğini de belirtir. Öznenin yalnızca içinde bulunduğu tarihin, biyografinin ya da kimlik kodlarının birer uzantısı olduğu fikri konumlandırılmış ve toplumsal cinsiyetlendirilmiş öznenin özerklik peşinde olduğu görüşünü zedeler. Dolayısıyla Benhabib, kadınlar açısından kurtuluş projesini gerçekleştirecek failliği, özerkliği ya da benliği ortadan kaldırmaya dönük açıklama biçimlerini feminist kuram açısından savunmayı reddeder (2017: 30-31).

Benhabib’ e (2017: 33) göre, “Tarihin Ölümü” ise politik açıdan bakıldığında feminist kuramın amaçları ile en fazla örtüşen yaklaşımdır. Buna göre, büyük anlatılara ve tarih güçlerini temsil ettiği düşünülen grupların ya da örgütlerin iddialarına karşı çıkmak gerekir. Feministler açısından temel ilgi odağı olan bu yaklaşım vasıtasıyla, 1980’ lerin feminist kuramı üst anlatılar karşısında konumlandıkları bir dizi söylem ve pratik üretmiştir. Farklı ırksal kökenleri olan kadınlar, yoksul ve işçi sınıfından olan kadınlar, lezbiyenler ve eksik temsil hakkı tanınan diğer kadınlar; geçmiş feminist kuramlara eleştiri getirmiş ve yeni politika arayışları geliştirmişlerdir. “Bu kadınlar, evrensel kadın bağımlılığı ve ev yaşamına kısıtlanmışlık konusundaki varsayımlarıyla, önceki sözde üst anlatıların, aslında ikinci dalganın başlangıcına hâkim olan orta

sınıf, heteroseksüel, beyaz kadınların deneyimlerinden yanlış bir biçimde çıkarılmış olduğunu gösterdiler...” (Benhabib, 2017: 33).

Feminist yaklaşımın bu tarihlerden itibaren kadınlar arasındaki farklılıkların yadsınmadığı yeni bir “eleştirel paradigma” geliştirmeyi amaçladığı söylenebilir. Bu paradigma kurgulanırken kültürel ve toplumsal meselelere de odaklanan feminizm, öznenin sonsuz çeşitliliğini merkezî önemde kabul etmiştir. Bunun bir sonucu olarak tarihin öznesi düşüncesinden vazgeçerek postmodern yaklaşımla eklenilen feminist kuram, üniter “kadın” veya “toplumsal cinsiyet” kimliği yerine çoğul ve karmaşık kategorilere açık bir toplumsal kimlik kurgulamıştır. Bu doğrultuda bir taraftan toplumsal cinsiyet kimliği ile diğer kimlikler arasındaki hiyerarşi ortadan kalkacak diğer taraftan sınıf, ırk, etnik köken ya da yaş gibi kriterler kimliğin inşa edilme sürecinde dikkate alınacaktır (Fraser ve Nicholson, 2011: 500).

Böylelikle postmodernizm ve feminizmi bir araya getiren hususun temelde kadınların ihtiyaç ve deneyimlerinin çeşitliliği -çocuk bakımı, toplumsal güvence ve konut gibi- konusunda geliştirdikleri ortak bilinç olduğu söylenebilir: “Nitekim, bu pratiğin temel öncülü, bazı kadınların bazı ortak çıkarları paylaşmalarına ve bazı ortak düşmanlarla yüzyüze gelmelerine rağmen, bu ortaklıkların hiçbir şekilde evrensel olmadığı; tersine, farklılıklarla hatta çatışmalarla iç içe geçtiğidir” (Fraser ve Nicholson, 2011: 500).

Kimliğe ilişkin yapılan özcü tanımların geçersiz kılındığı feminist teori ve politikalarda; ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyetle bağlantılı yeni “annelikler” tartışılmaya başlanmıştır. Mary Dietz’ e göre feministler içerisinde eşitlik savunucuları ve kadınların ayırt edici özelliklerini vurgulayan farklılık savunucularının ötesine geçenler, “annelik” mefhumunda sembolize edilen toplumsal cinsiyet rollerine karşı çıkar. Her şeyden önce maternal politikaların, münhasıran kadınları içerdiği düşünülen özel alan ve politik alana karşılık gelen kamusal alan arasındaki ayrımı kuvvetlendirdiğini düşünülür. Dietz’ e göre maternal feminizmin bakış açısı, politik hayata yanlış açıdan bakar; çünkü kolektif, kapsayıcı ve genelleştirilmiş demokratik vatandaşlığı içermek yerine kadınların “annelik” ile özdeş tutulan tutumlar -çocuk büyütme ya da korumak gibi- çerçevesinde temsil edilmesini önerir. Ancak bugün yapılması gereken; kadınların kendileri için eşitlik, özgürlük ve kolektif güç kazanacakları mücadele alanlarının artırılmasıdır. Bunun için ise kadınların kimliği “annelik” gibi tekil bir boyuta indirgenmemeli bunun yerine kapsayıcı bir vatandaşlık kimliği olarak temsil edilmelidir (aktaran Pateman, 1992: 18).

Bu tartışma kadınlar üzerinde, kendi isteklerinin çeşitliliğini görmeleri konusunda istikrarlı bir etki yaratarak birtakım sorgulamaları beraberinde getirmiştir: “...hangi etkinlikte kendimi daha

iyi tanımlarım? Annelik benim için en zenginleştirici etkinlik midir? Mesleki kariyerle kendimi daha iyi bir şekilde gerçekleştiremez miyim? Ne birini ne diğerini feda etmek istemezsem önceliğim hangisi olacak?” (Badinter, 2017: 123). Annelik mefhumuna ilişkin bu türden bir yeniden düşünme çabasının ve bu bağlamda farklı annelikleri öngören çeşitliliğin tartışılmasının kadınların kişisel kimliklerini kazanırken gösterdikleri mücadeleleri daha da görünür kıldığı söylenebilir. Nitekim Badinter, tüm kadınlar açısından ortak bir kimlik olarak tartışılan anneliğin kadına ilişkin bir tamamlanmamışlık ya da eksiklik ifade edebileceği fikrini eleştirir. Bu eleştirisini nullipare kavramına değinerek açıklar.

Badinter nullipare kavramını, Jane Sautiere’ e referans vererek açıklar: “Nullipare [hiç doğurmamış kadın]. Elbette, önce null’ü [hiç] duyuyorum. Ama pare, part [bölüm] da var. Nullipart [bölünmemiş] bir kadın, çocuklarına (yoksa çocukları arasında mı?) parçalanmamış, yekpare kalmış bir kadın” (2017: 125). Bu bağlamda bu eleştiride vurgulanmak istenen husus, kadınlığı ve anneliği özdeşleştiren bu kavramın yarattığı güçlü söylemdir. Sözelimi, annelik “görevini” yerine getirmediği söylenen kadınlar, toplum tarafından çeşitli marjinalleştirilmelere maruz kalır: “Ötekilik”, “tamamlanmamışlık” ya da “egoistlik” bunlardan bazıları arasında gösterilebilir.

Bu hususta üçüncü dalga feminizm hareketinin maternal düşüncüyü ya da toplumsal olarak kurgulanan ve annelik mefhumuna yüklenen talepleri tartıştığı ve kadınların kişisel kimliklerini kazanma süreçlerinde özgürleştirici/eşitlikçi eğilimlerin tahkim edilmesi için çaba gösterdiği söylenebilir. Patriarkal sistemin kadınların kendi kimliklerine yabancılaşmasına yol açan özdeşliklerini aşmak, günümüz feminist hareketinin temel amaçlarından biridir. Badinter’ in kadın cinsine yönelik olarak ifade ettiği gibi “[b]izleri önceki yüzyıllardan ayıran nokta, anne olup olmama konusunda onlardan daha özgür olmamız değil, yaşadığımız dönemde kadın cinsinin kaderine yönelik daha farklı bir yaklaşımın benimsenmiş olmasıdır. Kadının kaderi annelikle giderek daha az bütünleştiriliyor; çünkü artık başka yollar mümkün ve arzulanmakta” (Badinter, 2017: 127). Bugün feminist teoride, kadınların kişisel çıkarlarını annelik içgüdüsünün ya da pratiğinin önüne koyduklarını gösteren eğilimlerin çoğaldığı ve buna bağlı olarak kendisini annelikte gerçekleştiren kadınların sayılarının ise giderek azaldığı vurgulanmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada feminist kuramdaki belirli tartışmalar kapsama alınarak anneliğin kadınların kimlik arayışında temel alınan bir kategori oluşturup oluşturmayacağı hususu tartışılmıştır. Bu bağlamda şu sorulara yanıt aranmıştır: Kimliğin tekil bir aidiyet üzerinden tanımlanması mümkün

müdür? Kimliği tekil aidiyetler üzerinden tanımlamak özcülüğe yol açar mı? Toplumsal cinsiyet normlarından ileri gelen annelik kimliği kadınlar için vazgeçilebilir midir? Ya da siyaset, medya ve toplum tarafından anneliğe ilişkin olarak üretilen söylemlerin feminist teorideki yansıması nedir?

Bu tür sorulara yanıt arayan bu çalışmanın önemi, genel olarak kimlikler üzerindeki tekil kategorilendirmelerin bireyin kimlik inşasında yeterli olamayacağını vurgulamak ve dolayısıyla farklı aidiyet ve varoluş biçimlerinin aynı kimlikte bulunma potansiyelini görünür kılmaktır. Bu yönde ilk olarak liberal demokrasinin temsil krizi, farklılıkların tanınması bağlamında tartışılmıştır. Liberal demokrasiye ilişkin tartışmalar içerisinde feminist teorinin en temel eleştirisinin, liberal demokrasideki “soyut” bireycilik anlayışının ve kamusal/özel alan ayrımının bir taraftan kadınları rasyonel olarak tanımlanan akıl ve bilimsellik alanından; diğer taraftan da siyasal alana katılım fırsatlarından mahrum bırakması olduğu tespit edilmiştir.

Temsil söz konusu olduğunda Anne Phillips’ in ifadelerinde somutlaşan görüşlerin bugün feminist teorideki genel kanaati oluşturduğu söylenebilir. Demokrasi ve feminizm arasındaki ilişkiye odaklanan Phillips’ in görüşlerinden de anlaşıldığı üzere, kadınların kamusal alandan dışlanmasının esasen yönetimde söz hakkı elde edemeyecekleri ve yalnızca temsilcilere sahip olabilecekleri imasının bir yansıması olduğu söylenebilir. Sayıları giderek artan feminist teorisinin analizinde yer alan bu saptamalar, kadın hareketi içindeki tartışmaların demokrasi teması üzerinde yoğunlaşmasını beraberinde getirmiştir. Demokrasinin tüm toplumlar açısından derinleştirilmesini öneren feminist bakış açısının, tabi kılınan ve marjinalleştirilen kadınların, sosyal grupların ya da azınlıkların katılım haklarını içeren talepleri sürekli olarak politikanın ve pratik alanın merkezine taşıdıkları söylenebilir. Liberalizmdeki soyut insanlığı, evrensel değerleri ve ortak amaçları aşan bu talepler, bireylerin kimliğine ilişkin çeşitliliğin potansiyellerini de ortaya çıkarmıştır.

Böylelikle kimliğin çoğul karakterinin keşfedilmesi sonucu artık asli bir kadın öznenin tüm kadınları temsil edebileceğine dair görüşlerin terk edilmesi elzemdir. Bugün feminizmin odaklanmaya gayret ettiği en temel eğilim, kadın-erkek düalizmini aşan ve her iki cinsiyet açısından da bireylerin kendi içlerindeki farklılıkları görmeyi kolaylaştıran bir perspektif sunma iddiasıdır. Feminist teori ve radikal demokrasi gibi siyasal alanın merkezine farklılık temasını taşıyan yaklaşımların birbirlerine eklemelendiği nokta budur. Farklılık siyaseti, toplumda çeşitli şekillerde birbirinden farklılaşan kimliğin “eşdeğerlilik” esasına göre tanınmasını talep eder. Kimlik ve tanınma arasındaki ilişki bu şekilde eşit saygı esasına dayandığında, kimliğin diyalojik yönü anlam kazanır. Buna göre bireyin kendini ifade ettiği dışavurumlar diğerleri tarafından bir

tepki ile karşılanır. Dolayısıyla böyle bir durumda birey kimliğini bu türden bir etkileşim neticesinde sürekli olarak yeniden şekillendirir. Böylelikle bireyler arası etkileşim yoluyla edinilen kimliğin toplumsal alanda bir arada yaşayan bireyler arasındaki olası çatışmaları önlemek üzere bir etki yarattığı çıkarılabilir.

Bu yaklaşımların katkısı, herhangi bir grubun “aynı” kültürü paylaştığı varsayıldığında dahi bu kültüre ait değerlerin yorumlanma biçimi açısından bireyler arasında farklılıkların olabileceğinin görülmesidir. Toplumda böyle bir görüş bir defa paylaşıldığında, toplumsal tanınma için gerekli olan “onay” ın elde edilmesi artık kolaylaşacaktır. Bu bağlamda genel bir tespit olarak denilebilir ki feministler, cinsiyetler arasındaki asimetrik ilişkilere meydan okurken tekil bir kadın kategorisinin temsil edemeyeceği ırksal, sınıfsal, dinsel ya da sosyal farklılıklara sıkıca bağlanmaktadır.

İkinci tartışma, evrensel bir kadın kategorisinin kabul edilmesinin temsilde yarattığı sorunlara ilişkindir. Yaygın kanaate göre, sözgelimi toplumsal cinsiyet normlarına dayanarak kadınların spesifik özelliklerini ifade eden bir kadın kategorisi yaratmak, muhakkak temsilde birtakım eksiklikler meydana getirecektir. Bu bağlamda, Judith Butler’ ın ifadelerinde “heteroseksüel matris” olarak yer alan “kadın-erkek düalizmi” nin, geçersiz kılınma çabası önemli bir adım olarak görülebilir. Zorunlu heteroseksüel kategoriler terk edildiğinde ortaya çıkması olası kırılma, yeni anlamlar yaratılması bakımından önem kazanır. Feminist ve queer yaratıcılığın odak noktasında yer alan bu tür anlamlar, özgürlük alanı bulamayan ve hatta adeta yaşanmayan hayat biçimlerine bir tepki geliştirir. Kimliğe ilişkin bir tür esneklik payı olarak görülebilecek bu tepkiler, bir sınıf konumu ya da zorunlu heteroseksüel cinsellik deneyiminden kopuş için önemli imkânlar sunar.

Öncelikli olarak işçi sınıfı kadınların, siyah ve lezbiyen kadın hareketinin farklılığı temel alan taleplerde bulunmalarıyla tartışmalı bir forma bürünen toplumsal cinsiyet nosyonu bugün tasfiye edilmeye çalışılmaktadır. Hukuk sisteminden toplumsal ve kültürel normlara kadar birçok parçalı iktidar mekanizmasını içeren bir toplumsal cinsiyet kurgusu, her şeyden önce bireyin özgürleşmesinin önünde bir engel olarak görülmektedir. Kadınlara ve erkeklere ilişkin belirli varsayımlar üzerinden çeşitli rollerin dayatılması, cinsiyetin kurgulanmasından başka bir şey değildir. Bir kurgudan ibaret görülen cinsiyet, öznenin oldukça istikrarsız bir zeminde tanımlandığı günümüzde, bireyleri temsil etmekten oldukça uzaktır. Bunun da ötesinde böyle bir kurgu, gizli bir varsayımı da içerir: Erkeklerin yalnızca erkek bedenlerde; kadınların yalnızca kadın bedenlerde yaşama zorunluluğu. Ancak normatif olmayan cinsel pratikler bu varsayımı

önemli ölçüde geçersiz kılmaktadır ve egemen heteroseksüel çerçevenin kadın işlevi olarak gördüğü davranışları sorgulanabilir hâle getirmektedir.

Son olarak maternal feminizm ve politikalara ilişkin görüşler kapsamında anneliğin kadınlara dair ve adeta vazgeçemeyecekleri bir kimlik olduğu önermesi sorunsallaştırılmıştır. Kadınlar adına farklılığın annelik gibi tekil bir kategori üzerinden savunulması aynı zamanda kadınların kamusal alandaki rollerden ve yüksek ücret alınan işlerden dışlanması anlamına da gelmektedir. Kamusal/özel alan arasındaki ayırım, bir yönüyle kadınları annelik ve eve ilişkin bir meslek hayatını kabul etmeye zorlamaktadır. Kadınların politikaya ya da iş hayatına yabancılaştırılması; onlara çocuk, hasta ve yaşlılara bakma yükümlülüğünü içeren bir rol yüklemektedir. Anne olmayı reddeden ya da bu olgu üzerinde müzakere eden kadınlar, çoğu zaman kendi ihtirasları peşinde koşmakla suçlanır ve marjinalleştirilir. Annelik rolünü üstlenen kadınlar ise medyanın yarattığı profesyonel annelik mitine bağlanarak bu deneyimi patolojik bir sürece sokma eğilimi gösterebilir. Her iki durumda da yalnızlaşan kadınların kendilerini yeterli düzeyde temsil etmeyen “annelik” kimliğine ilişkin engelleri aşmaya yönelmeleri, feminist teori açısından yeni bir paradigma arayışını teşkil etmiştir.

Bu anlamda kadınların kimliklerini özgür bir alanda tanımlayabilmeleri her şeyden önce kadınların ihtiyaç ve çıkarlarının çeşitliliğinin kabul edilmesine bağlıdır. Bunun için atılacak ilk adım; ataerkinin siyasal ve sosyal alanı, demokratik karar alma süreçlerini ve çalışma yaşamını yönlendiren etkilerinin terk edilmesi ve kadınların kendilerini görünür kılacak kimliklerde temsil edebilmelerinin önündeki engellerin kaldırılmasıdır. 21. yüzyıldaki feminist incelemelere bakıldığında özellikle feminizmin postmodern felsefe ile eklemlendiği noktada, kadınların kendilerini ifade edebilecekleri kimlikler açısından oldukça geniş niteliklere sahip olabileceklerini düşünenlerin çoğunlukta olduğu görülür. Bu tespitten hareketle adeta bir özgürlük mücadelesine dönüşen kimlik/tanınma meselesinin kadınlar açısından zorunlu olarak üniter ve homojen bir kategori olan annelik ile daha az özdeşleştirildiği çıkarılması yapılabilir. Anneliğin toplumsal cinsiyetin diğer tüm yönlerinden daha baskın ve bu doğrultudaki özcü yorumları terk edilmektedir. Feminist teorisyenler ve feminizmin sosyal tabanı, evrensel annelik tasavvurlarını aramaktan ziyade farklı kültürel ve sosyal deneyimlerin hayata geçirilmesi yoluyla daha fazla değişim çağrısı yapmaktadır.

Artık cinsiyetine bakılmaksızın bireylerin önemli bir kısmı, kendileri adına aktif olabilecekleri ve egemen kültür tarafından tanınan bir kimlik inşa etmek istemekte. Bu doğrultuda kadınların özne olma mücadeleleri genellikle eril tahakküm karşısında konumlanmakta ve bu

çalışmadaki sorunsala ilişkin bir yanıt olarak kadınların ihtiyaç ve taleplerinin çeşitliliğini gösteren bir tartışmayı istikrarlı olarak gündemde tutmaktadır.

Summary

When a review of the feminist literature about the notion of sex in the 1970s was made, the term was used to refer to gender rather than the sex (biological meaning). The need for such a distinction indicates that gender has a meaning that transcends certain innate qualities. In this context, gender has been used in feminist literature in response to a fiction that has been learned from common practices in social and cultural structure, often to emphasize sex /gender distinction. As a result, it can be said that gender is used to express an “indicator” that expresses the feminine or masculine roles of women and men.

In the 1990s, the feminist theory began to move away from normative gender fiction by exploring the potentials of politics of difference. On the one hand, there were discourses of differences that seek to overcome the subordination of women against gender normativity and on the other hand, in the queer practice, there was emergence of a discourse which takes the gender as a problematical term. The feminists who oppose the contexts that strengthening the gender aspect of male and female favored the diversity in politics and political practices rather than ontological meanings in the same period. This means that women do not have to define themselves through a set of “common” forms of existence corresponding to white, middle-class and heterosexual categories, and hence the removal of obstacles that women define themselves through the working class, black and lesbian feminist policies.

This study involves the evaluation of the viewpoints that question the view that the “motherhood” identity creates a natural and indispensable identity for all women caused by tendencies of “gender essentialism” in feminist theory. In this context, the scope of the study includes the analysis of representation crisis that reflects the demands of identities excluded from free and equal citizenship status by liberalism in the context of feminist theory, of view of liquidation of gender in the context of representation and, more specifically, of disregarding of many alternatives due to natural chain stipulated for women which consist of sexual activity, pregnancy, birth and eventually motherhood.

The main thesis proposed is that the identity, in which women can find the power to represent themselves, is not identical with a singular category such as motherhood and can have many different meanings beyond that. In this manner, one of the objectives of this study is to develop a critical point of view on the various discourses proposed by conservative ideology and

neoliberalism. This criticism was attempted to summarize in two dimensions. The first one is the discourse on maternal-naturalist tendency in feminist theory; and the other focuses on the rejection of discourses on the motherhood, especially on politics and the media. Maternal policies show the private space, which is seen as an autonomous area of women, as an area of freedom away from the conflicts of personal interest in the public sphere. However, a very basic issue is overlooked here. When women are excluded from the public sphere, their rights to political participation are restricted and they are excluded from wage labor. When we look at the discourses created in politics and media about motherhood, similar tendencies are seen. The concept of “ideal motherhood” or “expert motherhood” created by these discourses leads to the imposition of family responsibilities on women who are merely “mother”. In this way, the virtues of motherhood suggest that all women should accept motherhood as a compulsory fate.

At the end of the study, the point is to show that this and similar discourses shade the satisfaction alternatives of women. The most basic basis for this, primarily in feminist theory, is to bring into question the constant nature of categories such as woman, man, mother and father. The steps are taken with the discovery that women differ in terms of race, class, ethnicity and all other forms of existence, today, and it has turned into a demand for women to bring together many alternatives in the same identity beyond the feminine specificity.

Kaynakça

- Badinter, E. (2017). Kadınlık mı? Annelik mi?. (Çev. A. Ekmekçi). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Benhabib, S. (2017). “Feminizm ve Postmodernizm: Huzursuz Bir İttifak”. S. Benhabib, J. Butler, D. Cornell ve N. Fraser (Ed.). Çatışan Feminizmler: Felsefi Fikir Alışverişi. (Çev. F. E. Sezer). s. 25-43. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bernstein, M. (1997). “Celebration and Suppression: The Strategic Uses of Identity by the Lesbian and Gay Movement”. American Journal of Sociology. 103(3), s.531-565.
- Best, S., Kellner, D. (2011). Postmodern Teori: Eleştirel Soruşturmalar. (2. Basım). (Çev. M. Küçük). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Bourdieu, P. (2016). Eril Tahakküm. (Çev. B. Yılmaz). Bağlam Yayınları: İstanbul.
- Butler, J. (2018). Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi. (Çev. B. Ertür). Metis Yayınları: İstanbul.
- Connolly, W. (1995). Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri. (Çev. F. Lekesizalın). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Fraser, N., Nicholson, L. (2011). “Felsefesiz Toplumsal Eleştiri: Feminizm ve Postmodernizm Arasında Bir Karşılaştırma”. M. Küçük (Ed.). *Modernite Versus Postmodernite*. (Çev. M. Küçük). s.475-501. İstanbul: Say Yayınları.
- Glenn, N. E. (1994). “Social Constructions of Mothering: A Thematic Overview”. E. N. Glenn, G. Chang and L. R. Forcey (Ed.). *Mothering: Ideology, Experience and Agency*. s. 1-29. London: Routledge,
- Gould, C. C. (1999). “Çeşitlilik ve aDemokrasi: Farklılıkların Temsili”. S. Benhabib (Ed.). *Demokrasi ve Farklılık: Siyasal Düzenin Tartışmaya Açılması*. (Çev. Z. Gürata ve C. Gürsel). s.244-267. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Gutmann, A. (2014). “Giriş”. A. Gutmann (Ed.). *Çokkültürcülük: Tanınma Politikası*. (Çev. Ö. Kabakçioğlu). s.25-45. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Işık, Y. S. (2015). “Küresel Kültürel Değişim ve ‘Yeni’ Annelik: Ankara Kamil Ocak Mahallesi Örneği”. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*.13(50). s.48-75.
- Hekman, J. S. (2000). “Beyond Identity: Feminism, identity and identity politics”. *Feminist Theory*. 1(3). s.289-308.
- Hekman, J. S. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve Bilgi: Postmodern Bir Feminizmin Öğeleri*. (Çev. B. Balkız ve Ü. Tatlıcan). İstanbul: Say Yayınları.
- Hobson, B. (2005). “Feminist Theorizing and Feminism in Political Sociology”. T. Janoski, R. R. Alford, A. M. Hicks and M. A. Schwartz (Ed.). *The Handbook of Political Sociology: States, Civil Societies, and Globalization*. s.135-152. New York: Cambridge University Press.
- Kartal, F. (2016). “Kadınların Yurttaşlığı ve Feminist Kuram”. *Amme İdaresi Dergisi*. 49(3). s.59-87.
- Kymlicka, W. (2015). *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*. (2. Basım). (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Melucci, A. (1999). “Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması”. K. Çayır (Ed.). *Yeni Sosyal Hareketler: Teorik Açılımlar*. s.81-107. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Mouffe, C. (1992). “Citizenship and Political Identity”. *October*. Sayı 61. s. 28-32.
- Mouffe, C. (1999). “Demokrasi, İktidar ve ‘siyasal düzen’ ”. S. Benhabib (Ed.). *Demokrasi ve Farklılık: Siyasal Düzenin Tartışmaya Açılması*. (Çev. Z. Gürata ve C. Gürsel). s.347-363. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.

- Özkazanç, A. (2014). “ ‘Queer’ in Siyasi Potansiyelleri Üzerine Düşünceler”. Erişim Linki: https://www.academia.edu/30766551/Queerin_siyasi_potansiyelleri_%C3%BCzerine_d%C3%BC%C5%9F%C3%BCnceler.docx, Erişim Tarihi: 03.11.2018.
- Öztan, E. (2015). “Annelik, Söylem ve Siyaset”. *Cogito*. Sayı 81. s. 91-107.
- Pateman, C. (1992). “Equality, difference, subordination: the politics of motherhood and women’s citizenship”. G. Bock and S. James (Ed.). *Beyond Equality and Difference: Citizenship, feminist politics and female subjectivity*. s.14-27. London and New York: Routledge.
- Phillips, A. (1995). “Democracy and Difference: Some Problems for Feminist Theory”. W. Kymlicka (Ed.). *The Rights of Minority Cultures*. s.288-299. New York: Oxford University Press.
- Phillips, A. (1999). “Farklılığa Nasıl Yaklaşmalı: Fikirler Politikası mı, Yoksa Mevcudiyet Politikası mı?”. S. Benhabib (Ed.). *Demokrasi ve Farklılık: Siyasal Düzenin Tartışmaya Açılması*. (Çev. Z. Gürata ve C. Gürsel). s.199-219. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Phillips, A. (2012). *Demokrasinin Cinsiyeti*. (2. Basım). (Çev. A. Türker). İstanbul: Metis Yayınları.
- Scott, W. J. (2013). “Toplumsal Cinsiyetin Yararları ve Sakıncaları”. (Çev. İ. Tabur). *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*. Sayı 20. s. 89-107.
- Smart, C. (2003). “Deconstructing Motherhood”. E. B. Silva (Ed.). *Good Enough Mothering?: Feminist Perspectives on lone Motherhood*. s.37-57. London: Routledge.
- Tekin, A. (2003). “Ortak Kimlik ve Farklılıklarımız”. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*. Sayı 8. s.1-19.
- Yeğen, M. (2001). “Liberal Demokrasiden Radikal Demokrasiye: Geçiş(sizlik)ler”. *Toplum ve Bilim*. Sayı 87. s.178-194.
- Young, M. I. (1995). “Gender as seriality: thinking about women as a social collective”. L. Nicholson and S. Seidman (Ed.). *Social Postmodernism: Beyond Identity Politics*. s.187-215. UK: Cambridge University Press.
- Young, M. I. (2005). *On Female Body Experience: “Throwing Like a Girl” and Other Essays*. New York: Oxford University Press.